

סימן מז

צורת המנורה

הגיע לידינו. אלא דיש לנו לתת טעמא בזה אמאי היו הגביעים נתונים במנורה בדרך הפוכה דוקא.

וי"ל בזה ע"פ מ"ש רבינו בחיי בפ' תרומה (שם) דהגביעים שבמנורה באו לרמז על השפעת קדושה עליונה לעולם הזה השפל, כי כשם שעיקר ענינו של גביע הוא להשפיע המשקה אשר בתוכו לאדם השותה, כך גביעי המנורה השפיעו רוחניות וקדושה לכל העולם. וכן כתב בפירוש הרקאנטי על התורה. ובאמת עצם הדברים שהמנורה השפיעה מקדושתה לכל העולם כולו מפורש בגמ' מנחות (פו, ב), דאיתמר התם, "ויעש לבית חלוני שקופים אטומים (מלכים א' ו, ד), תנא שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים, לא לאורה אני צריך כו' עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל", וברש"י כת"י (שם) פי' שהחלונות הם, "רחבים מבחוץ ופיהם אטום וקצר מבפנים, דדרך כותל אבנים כשעושין חלון מרחיבין אותו מבפנים שמשפעים עובי הכותל מכל צד כדי שלא יסתום ויעכב עובי הכותל את האורה מלבא לצדדין, אבל [חלון] ההיכל הי' קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ כדי שתהא אורה יוצא מהיכל שתאיר לעולם, כי לא לאורה אני צריך" (ועיין גם במדרש ויקרא רבה פל"א, ז. ובתנחומא פ' תצוה אות הרי להדיא דתכלית המנורה היתה להשפיע אור קדושתה על פני תבל. ועפ"ז

ברמב"ם הל' בית הבחירה (פ"ג ה"ט): "הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאה שפיהן רחב ושוליהן קצר", ויסודו במנחות (כח, ב) ובברייתא דמלאכת המשכן (פ"י) [אלא דיעויין שם בפירש"י וכן בפירושו על התורה (תרומה כה, לא) שפירש באופן אחר]. ובפשטות היו הגביעים נתונים במנורה כדרך עמידתם דשוליהם למטה ופיהם הרחב כלפי מעלה, והכי מפורש ברלב"ג על הכתוב (שם): "שוליהם לצד יציאתו מקנה המנורה". וכן מוכח בחזקוני ובבכור שור על התורה שכתבו שהגביעים היו מתמלאים מן השמן כשהנר מתמלא יותר מדאי. אכן נמצא פירוש המשניות כתוב בעצם כת"י קדשו של הרמב"ם ושם בספ"ג דמנחות צייר הרמב"ם את צורת המנורה, וחזינן בה דבר תמוה, אשר כל הגביעים מצויירים באופן הפוך דשוליהם הקצרים למעלה ופיהם הרחב למטה¹. ובוודאי אי אפשר לומר שהרמב"ם לא דייק בזה וצייר את הגביעים עשרים ושתים פעמים להיפך ממש מכמו שהיו באמת, ועל כרחק שהיתה לו קבלה בזה מרבותיו או שהי' בידו איזה מקור שלא

1 גם בספר היד צייר הרמב"ם את צורת המנורה, כמו שמצינו בכת"י דס' היד בהל' בית הבחירה (פ"ג סוף ה"י) אחרי שביאר מעשה המנורה כתב, "וזו היא צורתה" ובאה שם צורת המנורה על דרך צורתה בפירוש המשניות (נדפס בלקוטי שיחות חלק כא עמ' 172). אלא שבדפוס הרמב"ם נשמט כנראה משום שנתקשו בהדפסת ציורים, ולכן השמיטו גם שלש התיבות, "וזו היא צורתה".

שהציור הנפוץ לקוח משער הנצחון של טיטוס הרשע ימ"ש אשר ברומי³. אבל כבר העירו שצורת המנורה בשער הנ"ל מזויפת ובכמה פרטים אינה מתאימה למנורת המקדש (ולדוגמא שחסרה רגלים, ובמנחות (כח, ב) מפורש שהיו בה רגלים), ועד שמצוייר בה צורת דרקון! ומסתבר שמפני גודל חשיבות המנורה שבמקדש נהגו לעשות מנורות כדוגמתה, ואולי גם לשם עבודה זרה שלהם (ולהכי ציירו בה דרקון שהיא עבודה זרה כדאיתא במס' ע"ז (מב, ב במשנה)) ומאחת מהמנורות הללו עשו הציור באותו השער⁴.

(אברהם) בפירוש דברי הילקוט ריש בהעלותך שהיו חזרין חלילה כמין "עטרה", אבל מגוף המנורה היו הקנים נמשכים ביושר. ואכ"מ.

(3) ועיין שבת סג, ב דפליגי התם בנוגע לצורת הכתיבה שעל הציץ דחכמים ס"ל דכתוב עליו כב' שיטין וקאמר ר"א בר"י "אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת", ומכל מקום לא הודו לו חכמים, ובמאירי שם כתוב "ואעפ"י שמגדולי החכמים העידו אני ראיתיו ברומי כו' לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראיי". וי"ל כמ"ש בפנים, דאפשר להיות דאותו הציץ שראה ברומי לא הי' הציץ האמיתי כי אם מה שעשו לחקות את הציץ של כהן גדול ולפיכך לא קיבלו עדות זו שהכחישה את הידוע אצלם בקבלה.

(4) ומאחר שכן, מן הנכון הי' לבטל לגמרי את צורת המנורה באופן של חצאי עיגול שהרי זה נגד דעתו המפורשת של הרמב"ם, וגם נותן תפיסת מקום והזכרה לשער הנ"ל שנעשה בכדי להשפיל ולבוות כבודם של ישראל ולהראות הנצחון והשליטה של אותו רשע שהחריב את המקדש והגלה את ישראל, היפך מענין המנורה, כמ"ש בילקוט (מלכים רמז קפה) על הכתוב ויעש את מנורת הזהב עשר "כל מנורה היו בה שבעה נרות הרי שבעים כנגד שבעים אומות שכל זמן שהנרות דולקות היו מתכבשים".

י"ל דכיון שהגביעים רומזים על השפעה עליונה לעוה"ז התחתון להכי מונחים במנורה באופן שפיהם הרחב כלפי מטה דהיינו כלפי עולם התחתון, בדוגמת גביע רגיל דבעת שהוא משפיע פיו הרחב מופנה כלפי פי האדם מקבל המשקה. והוא ענין אחד עם חלונות המקדש שפיהם הרחב כלפי העולם שמבחוץ (היפך דרך עשיית חלונות רגילים) "כדי שתהא אורה יוצא מן ההיכל שתאיר לעולם".

והנה ישנו עוד חידוש בציור שבכת"י הרמב"ם, שששת קני המנורה עולים מקנה האמצעי באלכסון ישר ולא בחצאי עיגול כבציורים הנפוצים. וכן מפורש בפירוש ר' אברהם בן הרמב"ם על התורה שכתב שהקנים "נמשכים מגופה של מנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". וכן הוא דעת רש"י בפירושו עה"ת שכתב שקני המנורה "באלכסון נמשכים ועולים"². וכנראה

(2) בספר מעשה חושב (לבעל משנת חסידים) פרק יז כתב, דמסתימת לשון הרמב"ם בספר היד שכתב שהקנים "נמשכים ועולים כנגד גובה המנורה" ולא הזכיר שעלו באלכסון, משמע שחולק על רש"י וס"ל שהיו עולים בעיגול. ואינו מובן מה ראה בסתימת הרמב"ם לפרשו באופן זה ולחדש פלוגתא עם רש"י, ואדרבה בפשטות "קנה" הוא בקו ישר. ובלאו הכי לאחרי שנתגלתה במפורש דעתו של הרמב"ם (הן בציור המנורה בגוף כתב יד קדשו והן בעדות המפורשת מבנו ר' אברהם) בטל כל יסודו. ומ"ש בראב"ע (תצוה כז, כא) שהיו "הנרות כחצי עגולה", כוונתו שששת הקנים הקיפו את הקנה האמצעי סביב כחצאי עיגול, על דרך מ"ש בזית רענן (לבעל מגן

